

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

חבורות ויחידים שהתערבו פסחיהם

(צ"ח ב') **משנה:** שתי חבורות שנתערבו פסחיהן, אלו מושכין להן אחד (מן הפסחים), ואלו מושכין להן אחד, (ואז) אחד מאלו בא לו אצל אלו, ואחד מאלו בא לו אצל אלו (כלומר כל חבורה שולחת נציג לחבורה האחרת) וכך הם אומרים (בני החבורה לאותו נציג): אם שלנו הוא הפסח הזה, ידיך משוכות משלך ונמנית על שלנו. ואם שלך הוא הפסח הזה, ידינו משוכות משלנו, ונמנינו על שלך.

(המשך **משנה:**) וכן חמש חבורות של חמישה חמישה, ושל עשרה עשרה (שנתערבו פסחיהם) מושכין להן אחד מכל חבורה וחבורה, וכן הם אומרים (כמו בשתי חבורות שנתערבו פסחיהן).

(המשך **משנה:**) שניים (יחידים) שנתערבו פסחיהם (אין כל יחיד יכול למשוך ידו מהפסח, שלא יישאר בלא בעלים. וגם אינו יכול להימנות על של חברו קודם שימשוך, שאין נמנים על שני פסחים), זה מושך לו אחד, וזה מושך לו אחד, זה ממנה עמו אחד מן השוק, וזה ממנה עמו אחד מן השוק, זה (המנוי החדש) בא אצל זה, וזה בא אצל זה, וכך הם אומרים: אם שלי הוא פסח זה, ידיך משוכות משלך ונמנית על שלי. ואם שלך הוא פסח זה, ידי משוכות משלי ונמנתי על שלך.

(צ"ט א') לימא מתניתין דלא כרבי יהודה, **דתניא:** "וְאִם יִמְעַט הַבֵּית מִהְיוֹת מִשָּׁה" –

(4) מלמד שמתמעטין (בני החבורה) והולכין (יכולים למשוך ידיהם מהפסח) ובלבד שיהא אחד מבני חבורה (מקורית) קיים. דברי רבי יהודה. (2) רבי יוסי אומר: ובלבד שלא ישאירו את הפסח כמות שהוא (בלא בעלים כלל. ואם רצו כולן לימשך, ימנו עליו אחרים תחלה. אבל לבני חבורה ראשונה לא קפיד קרא).

אמר רבי יוחנן: אפילו תימא רבי יהודה, כיון דאמר רבי יהודה (לעיל צ"א א') אין שוחטין את הפסח על היחיד, מעיקרא לאמנויי אחרינא בהדיה קאי, וכאחד מבני חבורה דמי.

אמר רב אשי: מתניתין נמי דייקא, דקתני: וכן חמש חבורות של חמשה חמשה. של חמשה אין, אבל של חמשה וארבעה לא, לאו משום דלא פייש חד מבני חבורה גביה? שמע מינה.

שיטות הראשונים

האם צריך שיהא אחד מבני חבורה ראשונה קיים: פסקו אור זרוע והמאירי כרבי יהודה, דסתם לן תנא דמתניתין כוותיה. והרמב"ם השמיט מחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי. וצ"ב.²

הדרן עלך מי שהיה טמא

וסליקא לה פסח שני

¹ שמות, פר' בא, יבד; וְאִם יִמְעַט הַבֵּית מִהְיוֹת מִשָּׁה וְלָקַח הוּא וְשִׁכְנוֹ הִקְרִב אֶל בֵּיתוֹ בְּמִקְדָּשׁ נִפְשׁוֹת אִישׁ לְפִי אֲכָלוּ תִּכְסּוּ עַל הַשָּׂה.

² מקורות: אור זרוע (הלכות פסחים סי' ריח). מאירי (צ"ח ב', ד"ה שנים שנתערבו).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

פרק עשירי

ערבי פסחים

אכילה בערבי פסחים שבתות וימים טובים

(צ"ט ב') **משנה:** ערבי פסחים סמוך למנחה, לא יאכל אדם עד שתחשך (כדי שיאכל מצה של מצוה לתיאבון, משום הידור מצוה).

(ומקשה) מאי איריא ערבי פסחים, אפילו ערבי שבתות וימים טובים נמי (אסור לאכול, לפי רבי יהודה בסמוך)! **דתניא:** (4) לא יאכל אדם בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה (וכדמפרש בברייתא, מתשע שעות ולמעלה, סמוך למנחה). דברי רבי יהודה. (2) רבי יוסי אומר: אוכל והולך עד שתחשך.

אמר רב הונא: לא צריכא אלא לרבי יוסי, דאמר אוכל והולך עד שתחשך. הני מילי בערבי שבתות וימים טובים. אבל בערב הפסח, משום חיובא דמצה, מודה (שאסור לאכול כבר מסמוך למנחה).

(ק' א') אמר רבי ירמיה אמר רבי יוחנן, ואיתימא אמר רבי אבהו אמר רבי יוסי בר רבי חנינא: הלכה כרבי יהודה בערב הפסח, והלכה כרבי יוסי בערב שבת.³

שיטות הראשונים

אוכל והולך עד שתחשך: כתב הרי"ף דהלכתא כרבי יוסי.⁴ דעת רמב"ן, רשב"א, רא"ש, ור"ן, דשרי אף להתחיל סעודה עד שתחשך. ודעת בה"ג דאפילו רבי יוסי מודה דמט' שעות ולמעלה אסור להתחיל.⁵ וכן פסק השו"ע.⁶

הגבלות באכילה בערב שבת: במסכת גיטין (ל"ח ב') מסופר על משפחה שקבעה סעודה בערב שבת ונעקרה. והתקשו הראשונים, דהא קיימא לן כרבי יוסי! רמב"ן, רשב"א, ור"ן כתבו, דהני מילי לצורך שעה. אבל לעשות כן תמיד, מיחזי כמזלזל בכבוד שבת. ורבינו חננאל כתב שהיו קובעין סעודה ביום ששי, ומתוך כך היו נמנעין מלהתעסק בצרכי שבת. והרמב"ם כתב, "אסור לקבץ סעודה ומשתה בערב שבת, מפני כבוד השבת. ומתיר לאכול ולשתות עד שתחשך, ואף על פי כן מקביל השבת שימנע אדם מן המנחה ומעלה מלקבץ סעודה, כדי שיפגס לשבת כשהוא מתאווה לאכל." וכתב

³ פרטי דין איסור אכילה בערב פסח יתבאר, בעזרת ה', להלן, דף ק"ז א'-ב'.

⁴ דקיימא לן הלכה כרבי יוסי מחבירו.

⁵ בהלכות גדולות כתב: מן תשע שעות דמעלי שבתא ומעלי יומא טבא, לא מתבעי ליה לאיניש מיתחיל בסעודתא, דתניא: לא יאכל אדם וכו'. ואפילו רבי יוסי לא אמר אלא דאי אתחיל לא מפסיק; אבל לכתחלה לא יתחיל.

⁶ או"ח רמט"ב, מקורות: רמב"ן (גיטין ל"ח ב', ד"ה ואחת; מלחמות פסחים יט ב ברי"ף, הו"ד ברא"ש). רא"ש (סי' ב). ר"ן (יט א ברי"ף ד"ה רבי יוסי). בה"ג (סי' ב הל' קידוש והבדלה; הו"ד ברא"ש).

⁷ ופירשו המגיד משנה וב"י, דקביעות סעודה ומשתה שאינו רגיל בה, אסור כל היום. וקביעות סעודה הרגיל בה בימות החול, מותר. ואין צריך להימנע ממנה קודם מנחה. ומצוה שימנע אף מקביעות סעודה זו לאחר מנחה. וראה להלן.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

הראב"ד שזמן מנחה כאן היינו מחצות ולמעלה. והשו"ע⁸ פסק **כרמב"ם**, וחילק בין סעודה שרגיל בה לשאינו רגיל, וכתב שמנחה היינו מתשע שעות ולמעלה.⁹

סעודת אירוסין ונישואין בערב שבת: גרסינן בירושלמי פרק משילין (ביצה פ"ה ה"ב) אסור לארס אשה ערב שבת. הדא דתימא שלא לעשות סעודת אירוסין, הא לארס, יארס. וכן פסק השו"ע¹⁰.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן רמט)

ב. אסור לקבץ בערב שבת סעודה ומשתה שאינו רגיל בימי החל, ואפלו היא סעודת אירוסין, מפני כבוד השבת, שיש לה שבת כשהוא תאב לאכל; וכל היום בכלל האסור. **הגה:** וסעודה שזמנה ערב שבת, כגון ברית מילה או פדיון הבן, מתיר, כן נ"ל וכן המנהג פשוט. ולאכל ולשתות בלי קביעות סעודה, אפלו סעודה שרגיל בה בחל, כל היום מתיר להתחיל מן הדין, אבל מצוה להמנע מלקבץ סעודה שנהוג בה בחל, מט' שעות ולמעלה.

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תקכט)

א. מצות יום טוב... וצריך לכבדו ולענגו כמו בשבת. **הגה:** אסור לאכל ממנחה ולמעלה בערב יום טוב, כמו בשבת, שזהו מכלל הכבוד (רמב"ם פ"ו); מיהו אם ערב יום טוב שבת, יכול לקיים סעודה שלישית ויאכל מעט פת לכבוד יום טוב...

⁸. או"ח רמטב. על מה שכתב המחבר, שאסור לקבוע סעודה בערב שבת, כתב 'באר הגולה' שהוא על פי הגמרא בגיטין, ל"ח ב'. ועל מה שחילק בין רגיל לשאינו רגיל, כתב בביאור הגר"א (ס"ק ב) שכן מוכח מהא דערבי פסחים (שהלכה כרבי יוסי המתיר להתחיל סעודה בערב שבת, ובסתירה לגמרא בגיטין, ועל כרחך היינו בסעודה שרגיל בה). ובטעם האיסור לקבוע סעודה, כתב השו"ע, שהוא מפני **כבוד השבת**. וכתב המשנ"ב (ס"ק י) יש שכתבו הטעם **שמתוך טרדת הסעודה לא יתעסקו בצרכי שבת** (והוא טעמו של רבינו חננאל, הו"ד לעיל). וכתב כף החיים (ס"ק יא) נפק"מ בין הטעמים, כשיש לו מי שיתעסק בצרכי שבת, שלדעת השו"ע, אסור.

⁹. כן ביאר המגיד משנה דברי הרמב"ם, וכתב הב"י שיש סעד לדברי הרב המגיד מדתנן בפרק ערבי פסחים (צ"ט ב') ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך, ופירשו בגמרא (ק"ז ב') סמוך למנחה קטנה קאמר, אלמא דבהכי סגי ליכנס תאב לסעודת הלילה. ומיהו חצי שעה קודם לזמן מנחה קטנה בעינן, כמו בערב פסח. וכתב המשנ"ב (ס"ק יז): דמכל מקום נראה דבימות החורף, שהימים קצרים מאוד, מצוה להמנע מלקבוע סעודה הרגילה אפילו קודם ט' שעות, כל שהוא משער בנפשו שע"י זה לא יהיה תאב לאכול בלילה. מקורות: רמב"ם (הל' שבת לד).

¹⁰. או"ח רמטב. וכתב המשנ"ב (ס"ק ט) שדוקא אם אירס קודם, אסור. אבל אם אירס בערב שבת, מותר לעשות הסעודה, וחשובה כמו סעודת מילה ופדיון הבן שזמנה קבוע. וכן נישואין. ומכל מקום, לכתחילה עדיף לדחות הסעודה, אם אפשר. אבל סעודת שידוכין שלנו, לא הוי סעודת מצוה. ומכל מקום מה שנוהגים מיני מרקחת בכתיבת ה'תנאים', לא מקרי סעודה.